

**ТОШКЕНТ ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ
ИНСТИТУТИ**

**«ҚИШЛОҚ ВА СУВ ХЎЖАЛИГИНИНГ
ЗАМОНАВИЙ МУАММОЛАРИ»**

*мавзусидаги XIV анъанавий
илмий-амалий анжуман*
МАҚОЛАЛАР ТЎПЛАМИ

1-ҚИСМ

9-10 апрель

ТОШКЕНТ – 2015

104	Суярова Н –талаба	Харажатларнинг базавий нормативлариреспублика бюджети маблағлари ҳисобидан молиялаштирилган олий таълим муассасалари учун ажратилган бюджет маблағлари ҳажмини ҳисоблаш мақсадида қўлланилади.	257
105	Таджиева Gulruh -students	The role of farming in the agrarian reforms in Uzbekistan Sangirova U.R Dots.	261
106	O'zbekov U.- talaba	Atrof –muhit muhofazasi va ekologik xavsizlik muammolari Ilmий раҳбар. Dotsent Xodjimuhamedova Sh.	263
107	O'zbekov U-talaba	Bozor iqtisodi sharoitida banklarning roli Ilmий rahbar: katta o'qituvchi Madaminova Z.R	266
108	Умаров Х. А. -талаба	Янги иш ўринларини яратиш ва аҳоли даромадларини оширишда кичик бизнес имкониятларидан фойдаланиш. Илмий раҳбар: катта ўқитувчи Икрамова С. А.	268
109	Умаров Х. А.- талаба	Қишлоқ хўжалиги инфратузилма субъектларини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари Илмий раҳбар: и.ф.н. доц. Умаров С. Р.	269
110	Ўрмонова Д.- талаба	Сув хўжалигига сарфланаётган инвестициялардан фойдаланиш самардорлигини ошириш Илмий раҳбар: катта ўқитувчиси Исраилова Д.	272
111	Usmanov.A.S-talaba	Suv resurslaridan samarali foydalanish va boshqarish Ilmий rahbar: katta o'qituvchi D.R.Rustamova	274
112	O'tkurov M-talaba	Sanoatning qishloq xo'jaligidagi tutgan o'rni Ilmий rahbar: katta o'qituvchi Rustamova D	278
113	Файзуллаева Қ-талаба	Мулкий муносабатларни такомиллаштиришнинг иқтисодий ривожлантиришдаги аҳамияти Илмий раҳбар: катта ўқитувчи Талипова Д.	280
114	Xalimov A. J.- talaba	O'zbekistonda suv islohatlari va suvdan foydalanish samaradorligini oshirish	282
115	Xamidov S-talaba	Iqtisodiy rivojlanishda menejmentning o'rni va ahamiyati. Ilmий rahbar: dotsent Shafkarov B.	284
116	Hamidov Sardor- talaba	Hududlarda investitsiya jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi Ilmий rahbar: katta o'qituvchi Abdurahmonova I.	286
117	Hamidov Sardor-talaba	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xorij tajribasi Ilmий rahbar: katta o'qituvchisi Isroilova Dilorom.	289
118	Xidirova H.SH.-talaba	Byudjet tashkilotlarida mehnat va unga haq to'lash hisobini takomillashtirish chora-tadbirlari. Ilmий rahbar: assistent N.A.Akramova	292
119	Xolboyeva D.S -talaba	Suv iste'molchilari uyushmalarining moliyaviy barqarorligida irrigatsiya xizmati badalining ahamiyati. Ilmий rahbar: Xoshimov U.A.	295
120	Хонназаров F.M-talaba	O'zbekiston qishloq xo'jaligining rivojlanishida lizingning o'rni. Ilmий rahbar: katta o'qituvchi Isroilova D.Z	298
121	Хошимов У.- катта ўқитувчи	Сув истеъмолчилари уюшмалари фаолиятини такомиллаштириш ва самардорлигини оширишдаги муаммолар	300
123	Хошимов У.- катта ўқитувчи	Ер ресурсларини бошқариш самардорлигини баҳолаш ва уни такомиллаштириш муаммолари.	302
124	Худайберганова Ф-талаба	Бюджет даромадларида бевосита солиқлар тушуми барқарорлигини таъминлаш йўллари Илмий раҳбар: доцент Сангирова У.	304
125	Худайберганова Ф-талаба	Ўзбекистонда эркин иқтисодий ҳудудларга инвестицияларни жалб қилишни фаоллаштириш.	305
126	Шарипов С.С., Яхяев	Республикамизда сув ресурсларидан самарали	307

qulay, ishonchli, hosilning 90 foizigacha to'liq tera oladigan va chet elda ishlab chiqarilgan mashinalarga nisbatan bir necha barobar arzon bo'lgan ming dona ana shunday takomillashtirilgan paxta terish mashinasi ishlatildi.

Sohadagi islohotlarni amalga oshirishni jadallashtirish maqsadida 2011 yil 31 oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «2012-2015 yillarda respublika oziq-ovqat sanoatini rivojlantirishni va boshqaruvini tashkillashtirishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi muhim qarori qabul qilindi. Unga ko'ra, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va aholi iste'moli uchun uzluksiz va yetarli miqdorda oziq-ovqat mahsulotlari yetkazib berish maqsadida 2012-2015 yillarda jami 312 ta meva-sabzavot, go'sht va sut mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini tashkil etish belgilandi. Shu jumladan, 169 ta yangi korxonalar qurish va 143 ta mavjud korxonani rekonstruksiya va modernizatsiya qilish rejalashtirildi. Ularning ijrosi ta'minlanishi natijasida mamlakatda 63,1 ming tonna meva-sabzavot, 16,5 ming tonna go'sht mahsulotlari, 45,7 ming tonna sut mahsulotlarini qayta ishlash quvvatlari tashkil qilinadi. Hozirgi kunda uyushma tarkibida 145 dan ortiq yog'-moy, go'sht-sut va boshqa oziq-ovqat sanoati korxonalari faoliyat yuritmoqda,[2]. Bugungi kunda fermerlarimiz soni 18 mingdan ziyod. Kichik biznesning asosiy ishtirokchilari ham fermerlardir. O'tgan 2013-yilda dehqon va fermerlarimiz 7 million 800 ming tonna g'alla, 8 million 400 ming tonna sabzavot yetishtirildi. Mamlakatimizning ulkan xirmoniga 3 million 360 ming tonnadan ortiq paxta xom ashyosi yetkazib berildi. Sanoatning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati tobora ortib borgani sari, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmi ham ortib bormoqda. 2013 yilda qishloq xo'jalik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 2000 yildagiga nisbatan 2,3 barobar ko'paydi. Faqat o'tgan yilning o'zida qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish 6,8 foizga, jumladan, dehqonchilik 6,4 % ga chorvachilik 7,4 % ga o'sdi. Xususan, g'alla yetishtirish 2000-yildagiga nisbatan 2 barobar kartoshka 3,1 marta, sabzavot 3,2 barobar, uzum 2 marta, go'sht va sut 2,1 marta, tuxum 3,4 barobar oshdi,[3]. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, sanoatning jadal rivojlanishi va sanoat mahsulotlarini samarali joriy etilishi mamlakatni iqtisodiyotini yuksaltiradi. Hozirda sanoatning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 24,2 foizni tashkil etsa, 2000 yilda bu ko'rsatkich 14,2 foizdan iborat bo'lgan. Bu hozirgi sanoat sohasini qanchalik muhim ekanligidan dalolat beradi. O'ylaymizki, mamlakatimiz keyingi yillarda ham shu darajda rivojlanishda davom etadi, nafaqat sanoat va qishloq xo'jaligi, balki barcha tarmoqlarda bundan ham yuqoriroq yuksalishga erishadi.

1. Shodmonov Sh.Sh., G'afurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi (darslik). – «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2009 yil, 53-60 b.

2. www.uza.uz

3. Karimov I.A. "2014 yil yuqori o'sish sur'atlari bilan rivojlanish, barcha mavjud imkoniyatlarni safarbar etish, o'zini oqlagan islohotlar strategiyasini izchil davom ettirish yo'lida bo'ladi". Toshkent – "O'zbekiston" – 2014 yil, 5-9 b.

Ilmiy rahbar: Rustamova Dilbar Rustamovna - katta o'qituvchi

УДК 330.101.54.111.62

**МУЛКИЙ МУНОСАБАТЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ
ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ АҲАМИЯТИ**

Файзуллаева Қ. У. ТИМИ 4 босқич талабаси

Мулкий муносабатларни такомиллаштириш hozirgi bозор иқтисодиётига ўтиш даврида энг муҳим иқтисодий жараён ҳисобланади. Мулк муносабатларини такомиллаштириш бўйича ҳали ўтиш даврнинг дастлабки босқичидаёқ қабул қилинган тегишли қонунлар, Президент фармонлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарор ва фармойишлари, шубҳасиз, ҳал қилувчи аҳамият касб этди ва этмоқда. Бу борада «Ўзбекистон Республикасида мулкчилик тўғрисида», «Давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш тўғрисида»ги қонунларни ва «Иқтисодий ислохотларни янада чуқурлаштириш, хусусий мулкни ҳимоя қилиш ва тadbirkорликни ривожлантиришни

таъминлаш тадбирлари тўғрисида»ги, «Ишбилармонлик мухитини янада тубдан яхшилаш ва тадбиркорликка янада кенг эркинлик бериш чора-тадбирлари тўғрисида» Фармони (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2012й., 29-сон, 328-модда) Президент Фармонини эслаб ўтишнинг ўзи кифоя. [2]Ўзбекистонда туб иқтисодий ислохотлар стратегиясини белгилашда ўтиш даврининг бошларида давлатимиз раҳбари илгари сурган беш тамойил- иқтисодиётнинг сиёсатдан устуворлиги, давлатнинг бош ислохотчи бўлиши, қонун устуворлиги, фаол ижтимоий сиёсат ва бозор иқтисодиётига босқичма- босқич ўтиш асос қилиб олинган эди.Ўтган давр, гарчи, тарихан қисқа бўлса- да, ислохотларни амалга ошириш бўйича белгиланган стратегик вазифаларнинг ҳаётийлигини яна бир бор исботлади.

Ислохотлар мулкый масалалар тўғри ҳал этилиб, давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлашнинг кенг амалга оширилган, кўп укладли иқтисодиёт барпо этилган тақдирдагина ўзининг салмоқли натижаларини беради.

Кичиктадбиркорлик (бизнес)нинг иқтисодиёт ва унинг асосий тармоқларидаги улуши (%)

Кўрсаткичлар	2010 й.	2011 й.	2012 й. ³⁾
ЯИМ	52,5	54,0	54,6
Саноат	18,8	17,2	22,2
Қишлоқхўжалиги	97,8	97,9	88,0
Инвестиция	28,5	33,0 ²⁾	35,2
Қурилиш	11,3	10,9	10,7
Савдо	50,3	47,2 ²⁾	45,3
Пуллиқхизматлар	47,0	46,5 ²⁾	44,7
Жаннатчилик	0,1	0,1	0,1
Юкташиш	41,6	43,2	45,6
Юкайланмаси	78,9	78,9	81,4
Йўловчиташиш	79,4	81,8	83,4
Экспорт	13,7	18,8	17,8
Импорт	35,8	32,5 ²⁾	37,6
Бандлик	74,5	75,1	75,7

Шундай қилиб, мамлакат иқтисодиётининг барча тармоқларида нодавлат сектори жадал сурбатларида ривожланиб бормоқда. 2013 йили ушбу секторда 53,8% ялпи ички маҳсулот, 98,5% ялпи қишлоқ хўжалик маҳсулоти ишлаб чиқарилди, 72,1% қурилиш-қудрат ишлари, амалга оширилди. Ушбу секторда аҳоли бандлиги даражаси 75% етди.

Давлат сектори иқтисодиётда ўзининг монопол аҳамиятини йукотмоқда, кўп киррали, аралаш хўжаликка кенг йул очилиб, рақобат учун борган сарф-харажат имкониятлар яратилмоқда. Аммо кичик ва ўрта хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг ҳозирги аҳволини қониқарли, деб ҳисоблаш қийин. Хали яна кўплаб кичик ва хусусий корхоналарни ташкил қилиш бўйича аҳоли ўралиб кетган ҳолатларни жалб этиш, шу йул билан янги иш жойларини барпо этиш имкониятларини ишга солиш лозим. Айрим кичик ва хусусий корхоналар, деҳқон ва фермер хўжалиқлари модал-техника ва хом ашё, узок муддатли кредитлар билан боғлиқ қийинчиликлар, шунингдек, жойлардаги бюрократик тўсиқ ва ғовлар туфайли ўз фаолиятларини ривожлантира олмаётирлар. Хусусий тадбиркорлик билан шуғулланишни ихтиёр этганларнинг аксарияти уни давлат ёки бошқа бировнинг ҳисобидан амалга оширишни хоҳлайди. Тўғри, кичик ва ўрта бизнесни давлат даражасида қўллаб-қувватлашга барча ривожланган мамлакатларда, жумладан, бизда ҳам алоҳида аҳамият берилаяпти. Аммо давлат тамонидан ажратилган маблағларнинг ҳам ҳисоб-китоби бор. Қолаверса, хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг давлат кўмагидан ташқари яна бошқа йуллари ҳам мавжудки, бугунги кунда улардан унумли фойдаланмоқ зарур. Тарихий тажриба шуни кўрсатадики, бошқа мулк шакллари хусусий мулк замирида пайдо бўлади ва шу мулкнинг трансформациясини билдиради. Хусусий мулк миллийлаштирилганда жамоа мулки юзага

24
11

келади. Мулкий хилма-хиллик мулк шакллариининг тенглигини билдиради. Барибир бу, хусусий мулк устуворлигини талаб қилади. Хулоса қилиб айтганда устуворлик хусусий корхона ва хўжаликнинг маҳсулот ва хизматларни яратишда, уларнинг олди-сотди қилинишида етакчи бўлинишини англатади. Булар биргаликда миллий иқтисодиётнинг хусусий секторини вужудга келтириб, хусусий корхоналар, деҳқон ва фермер хўжаликлари ва хусусий капиталнинг хиссаси катта бўлган акционерлик жамиятдан ташкил топади. Иқтисодий ислохотлар мулкий масалалар тўғри хал этилиб, давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш жараёнлари узлуксиз амалга оширилган, кўп укладли иқтисодиёт барпо этилган тақдирдагина салмоқли натижалар беради.

АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил якунларига бағишланган маърузаси.

Илмий раҳбар: Талипова Д.

UDK: 626.81.004.14

O'ZBEKISTONDA SUV ISLOHATLARI VA SUVDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Xalimov A. J. SXBI fakulteti talabasi

Suv resurslaridan oqilona va tejimli foydalanish doimo dolzarb mavzu bo'lib kelgan, joylashuvi jihatdan qurg'oqchil mintaqada hisoblanuvchi mamlakatimiz sharoitida, suvni tejovchi zamonaviy texnologiyalarni rivojlantirish har tomonlama foydali va manfaatli hisoblanadi. Keyingi yillarda jahon miqiyosida keskin iqlim o'zgarishi, qurg'oqchilik, sho'rlanish va cho'llanishning kuchayishi, minglab gektarlarda unumdor yer maydonlari hajmining kamayib borishi kabi muammolar, o'z navbatida, mamlakatimiz agrar sohasini modernizatsiya qilish va unga usul hamda uslublarni keng joriy etib borishning ahamiyati tobora ortib borishligini takidlash lozim.

Azaldan ota-bobolarimiz suvni muqaddas ne'mat bilib, uning har tomchisidan samarali va tejimli foydalanishgan. Chunki, suv resurslarining miqdori va sifati jamiyatning barqaror ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishini belgilaydigan muhim omillardan hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan ham mamlakatimiz taraqqiyotida suv resurslari alohida o'rin tutadi. Ma'lumki, respublikamiz hududida 11,47 km³ miqdorda ichki suv resurslari shakllanib, shundan 4,82 km³ – Amudaryo havzasiga, 6,65 km³ – Sirdaryo havzasiga to'g'ri keladi. Qolgan 80 foizdan ortig'i esa, trans chegaraviy suv resurslari hisobiga to'ldiriladi. Umuman, mamlakatimiz iqtisodiyotida jami ishlatilayotgan suvlarning 88 foizi qishloq xo'jaligi hissasiga to'g'ri keladi, qolgani – maishiy xizmat ko'rsatish sohasi – 8 foiz, energetika – 1,5 foiz, sanoat – 2 foiz, baliqchilik – 0,5 foizni tashkil etadi. Bunday holat o'z-o'zidan mavjud suv resurslaridan samarali va oqilona foydalanishni tashkil etish, sug'oriladigan yerlarning meliorativ holatini yaxshilash, suvxo'jaligi inshootlari texnik holatini yaxshilash va ularni modernizatsiya qilish, suvni tejash texnologiyalarini keng ko'lamda joriy etish, suv xo'jaligi tashkilotlarining texnik bazasini mustahkamlash, suv iste'molchilari uyushmalari faoliyatini yanada yaxshilash, soha mutaxassislarining malakasini oshirishga qaratilgan islohotlarni taqozo etadi. Suv xo'jaligi inshootlarini zamonaviylashtirishga da'vat byudjetidan juda katta mablag' ajratilayotgani hech kimga sir emas. 2008-2012 yillarda birgina kollektor-drenaj tarmoqlarini qurish, rekonstruksiya qilish va ta'mirlash-tiklash ishlariga jami 750 mlrd. so'm miqdorida mablag' ajratilgan. Ushbu mablag' 3,56 ming km kollektor-drenaj tarmoqlari, 143 dona meliorativ nasos stansiyalari, 797 dona vertikal drenaj quduqlarini rekonstruksiya qilish va qurish ishlariga, shuningdek, minglab kilometr zovur-drenaj tarmoqlarini ta'mirlash va tiklash ishlariga, 1500 ga yaqin zamonaviy, yuqori unumli meliorativ texnika va mexanizmlarni olib kelishga sarflangan. Eng asosiysi, mablag'larning maqsadli yo'naltirilishi natijasida, 20-30 yildan buyon rejalashtirilayotgan bir qator yirik meliorativ ob'ektlar qurilishi tugallanib, ishga tushirildi. Foydalanilayotgan suvning umumiy miqdori o'tgan asrning 80 yillariga nisbatan yiliga 64 mlrd. metr kubdan o'rtacha 51